

**ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԻՐԱՎԱՆԱՅՐԱԾ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԻՐԱՎԱՀԱՋՈՐԴՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՐՈՒՄ**

Պարզև ՍԱՐՈՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

Բանալի բառեր. լիազորության վերացում, գործառույթային իրավահա-
ջորդություն, լիազորության փոխանցում, վերակազմակերպում, լուծարում

”Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին” ՀՀ օրենքի¹ 100-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ վնասի հատուցման պահանջը պետք է ներկայացվի այն վարչական մարմին, որի վարչարարության հետևանքով պատճառվել է դա: Այս հոդվածի բովանդակությունից հետևում է, որ վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցման շուրջ հանրային-իրավական հարաբերություններ են առաջանում վը-
նաս պատճառած վարչարարությունն իրականացրած վարչական մարմնի և այդ վարչարարությունից վնաս կրած անձի միջև: Ինչպես հայտնի է, յուրաքանչյուր իրավահարաբերություն իր գոյության ընթացքում որոշակի իրավաբանական փաստերի ազդեցությամբ զարգացում է ապրում՝ սկսած իրավահարաբերության ծագումից մինչև դրա դադարումը: Իրավահարաբերությունների զարգացումն արդյունք է դրա տարրերի վրա տարբեր իրավաբանական փաստերի ազդեցության, և այդ ազդեցության բնույթից կախված՝ որոշվում է իրավահարաբերության զարգացման դի-
նամիկան: Վարչական մարմնի և վնաս կրած անձի միջև ձևավորված ի-
րավահարաբերության զարգացման լույսի ներքո հետաքրքրություն է ներ-
կայացնում այն հարցը, թե արդյոք այն դեպքերում, երբ վնաս պատճառած
վարչական մարմինը դադարում է գոյություն ունենալուց վերակազմա-
կերպման կամ լուծարման արդյունքում, դա հանգեցնում է այդ մարմնի և
վնաս կրած անձի միջև ձևավորված իրավահարաբերության դադարման,
և, ըստ այդմ, արդյոք այդ իրավահարաբերության բովանդակությունը
կազմող իրավունքներն ու պարտականությունները դադարում են, թե
դրանք պահպանվում են այլ տեսքով:

Իրավահարաբերությունների դինամիկայի վերաբերյալ իրավաբա-
նական գրականության մեջ արտահայտվել են տարաբնույթ դիրքորոշում-
ներ: Արտահայտված կարծիքների միջև եղած հիմնական տարբերությունը

¹ Ընդունվել է 18.02.2004թ., ուժի մեջ է մտել 31.12.2004թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ
2004.03.31/18(317): Այսուհետ՝ նաև Օրենք:

հանգում է նրան, որ մի խումբ հեղինակների բնորոշմամբ ցանկացած իրավահարաբերություն իր զարգացման ընթացքում կարող է անցնել միայն երկու փուլ՝ առաջացման և դադարման, իսկ մյուս խումբը կազմող հեղինակների պնդմամբ իրավահարաբերության զարգացման փուլերից է պետք համարել նաև իրավահարաբերության փոփոխությունը: Վ. Ա. Բելովը գրում է, որ առաջացումը և դադարումը այն հիմնական, առանցքային հասկացություններն են, որոնց օգնությամբ կարող է բնութագրվել իրավահարաբերության դինամիկայի ցանկացած դեպք՝ ներառյալ իրավահարաբերության մեջ իրավահաջորդության դեպքերը²: Ս. Կուլտիշևը ևս բացառում է իրավահարաբերության փոփոխության հնարավորությունը՝ նշելով, որ իրավահարաբերության յուրաքանչյուր տարրի փոփոխություն հանգեցնում է սկզբնական իրավահարաբերության դադարման և դրա փոխարեն նոր, ինքնուրույն իրավահարաբերության առաջացման³:

Այսպիսով, նշված երկու հեղինակների դիրքորոշման համաձայն՝ իրավահարաբերության առաջացումից հետո դրա հետ տեղի ունեցած ցանկացած փոփոխություն՝ անկախ նրանից, թե այդ փոփոխությունը իրավահարաբերության որ տարրի հետ է կապված, պետք է դիտել որպես հին իրավահարաբերության դադարում և դրա փոխարեն մեկ այլ իրավահարաբերության առաջացում: Սակայն կան հեղինակներ, որոնք կողմ են հակառակ մոտեցմանը. նրանց հիմնավորմամբ հնարավոր է նաև իրավահարաբերության փոփոխություն: Իրավահարաբերությունը կարող է փոփոխվել ինչպես դրա բովանդակության, այնպես էլ սուբյեկտային կազմի տեսանկյունից: Ե. Դենիսևիչը գրում է, որ փոփոխությունը իրավահարաբերության զարգացման ոչ պարտադիր փուլ է: Այն հնարավոր է երկու ուղղություններով՝ իրավահարաբերության բովանդակության և (կամ) սուբյեկտային կազմի⁴: Այս մոտեցումը պաշտպանություն է գտել նաև այլ հեղինակների շրջանում: Դեռևս Գ. Շերշենևիչը նշել է, որ իրավահարաբերության փոփոխությունը դրա սուբյեկտների առումով ոչ թե պետք է դիտել այդ իրավահարաբերության դադարում և նորի առաջացում, այլ գոյություն ունեցող իրավահարաբերության փոփոխություն⁵: Այսպիսով, նշված երկու հակադիր տեսակետներն ի մի բերելով՝ կարելի է եզրակացնել, որ դրանցից առաջինի համաձայն՝ իրավահարաբերության ցանկացած տար-

² Տե՛ս Բелов В. А. Гражданское право. Общая часть. Т.1. Введение в гражданское право: учебник /В. А. Белов. – М.: Издательство Юрайт, 2011, էջ 440:

³ Տե՛ս Կультышев С. Б. Распоряжение требованиями посредством уступки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Томск. 2006, էջ 14:

⁴ Տե՛ս Դенисевич Е. М. Односторонние сделки в гражданском праве Российской Федерации: понятие, виды и значение: дисс. канд. юрид. наук, Екатеринбург, 2004, էջ 110:

⁵ Տե՛ս Шершеневич Г. Ф. Общая теория права ՎՍ Րига. 1924, էջ 668:

րի վերաբերող յուրաքանչյուր փոփոխության դեպքում գոյություն ունեցող իրավահարաբերությունը դադարում է, իսկ երկրորդ մոտեցման հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ իրավահարաբերության բովանդակության և (կամ) սուբյեկտային կազմի հետ կապված փոփոխությունը նշանակում է ոչ թե նոր իրավահարաբերության առաջացում, այլ գոյություն ունեցող իրավահարաբերության փոփոխություն: Պետական մարմինների իրավահաջորդության դիտարկման համատեքստում մեզ հետաքրքրում է միայն իրավահարաբերության սուբյեկտի փոխվելու դեպքը: Արդյո՞ք իրավահարաբերության սուբյեկտային կազմի փոփոխությունը հանգեցնում է գոյություն ունեցող իրավահարաբերության դադարման, թե այդ նույն իրավահարաբերությունը պահպանվում է այլ սուբյեկտային կազմով: Մենք այն կարծիքին ենք, որ իրավահարաբերության կողմերից մեկի փոխարեն իրավահարաբերության մեջ այլ անձի ներգրավվելը չի կարող հիմք լինել իրավահարաբերության դադարման համար: Իրավահարաբերությունը նույնությամբ պահպանվում է, և ընդամենը տեղի է ունենում իրավահարաբերությունից որևէ հիմքով դուրս եկած կողմի իրավունքների և պարտականությունների անցում նրա փոխարեն իրավահարաբերության մեջ մտած մեկ այլ անձի: Այլ կերպ ասած՝ իրավահարաբերությունը նույնությամբ շարունակում է գործել դրանում որպես կողմ ներգրավված նոր անձի համար: Իհարկե, այս համատեքստում անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ ինչպես իրավահարաբերության փոփոխության հնարավորությունն ընդունող հեղինակներն են նշում, փոփոխությունը իրավահարաբերության զարգացման պարտադիր փուլ չէ, և ցանկացած իրավահարաբերություն կարող է ծագել և դադարել առանց որևէ փոփոխության, մասնավորապես՝ սուբյեկտային կազմի առումով, ենթարկվելու: Իրավահարաբերության սուբյեկտային կազմի փոփոխման հիմքում կարող են ընկած լինել տարբեր իրավաբանական փաստեր: Սույն աշխատության շրջանակներում մեզ հետաքրքրում է իրավահարաբերության կողմ համարվող վարչական մարմնի փոփոխությունը՝ դրա իրավահաջորդությամբ պայմանավորված: Վարչական մարմնի իրավահաջորդության հարց կարող է ծագել դրա գործունեության դադարեցման կապակցությամբ: Վարչական մարմնի գործունեությունը կարող է դադարեցվել այդ մարմնի վերակազմակերպման կամ լուծարման մասին նորմատիվ իրավական ակտի հիման վրա:

Այսպիսով, վարչական մարմնի իրավահաջորդությամբ պայմանավորված իրավահարաբերության փոփոխության և կողմերի իրավունքների ու պարտականությունների վրա ունեցած ազդեցության բնույթը հասկանալու համար անհրաժեշտ է պարզել, թե ինչ պետք է հասկանալ վարչական մարմնի իրավահաջորդության ներքո, և ինչ դեպքեր է այն ներառում: Լ. Եսկինան պետական մարմինների իրավահաջորդության նյութաիրավա-

կան հիմք է համարում պետական կառավարման ոլորտում տեղի ունեցած փոփոխությունը՝ առաջին հերթին սուբյեկտային կազմի առումով, և պետաիշխանական բնույթի լիազորությունների անընդմեջ իրականացման պահանջմունքը⁶: Այս բնորոշումը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու պետական մարմինների իրավահաջորդությանը բնորոշ մի քանի էական հատկանիշներ: Առաջին հերթին, պետական մարմինների իրավահաջորդության նկատմամբ կիրառելի չեն համանուն ինստիտուտը կարգավորող քաղաքացիաիրավական նորմերը: Դա պայմանավորված է մի քանի հանգամանքներով. նախ՝ եթե հիմք ընդունվեն քաղաքացիաիրավական նորմերը, ապա կստացվի, որ պետական մարմնի լուծարման դեպքում պետությունը կարող է ազատվել պատասխանատվությունից, այդ թվում՝ վարչարարությամբ պատճառված վնասը հատուցելու պարտավորությունից, մինչդեռ իրավական պետությունում մարդը, նրա իրավունքներն ու ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են, որոնց ճանաչման և պաշտպանության պարտականությունը կրում է պետությունը: Երկրորդ՝ պետական մարմնի լուծարումը չի կարող դիտվել և մեկնաբանվել քաղաքացիաիրավական համանուն ինստիտուտի նորմերի իրավակարգավորումների լույսի ներքո, քանի որ ի տարբերություն քաղաքացիաիրավական առումով լուծարման՝ պետական մարմնի լուծարումն ուղեկցվում է վերջինիս պատկանող իրավունքների և պարտականությունների փոխանցմամբ մեկ այլ պետական մարմնի: Դասական առումով, այսինքն՝ առանց իրավահաջորդության պետական մարմնի լուծարում կարող է ճանաչվել միայն դրա գործունեության դադարեցումը որևէ կոնկրետ ոլորտի պետաիրավական կարգավորումն իրականացնելուց հրաժարվելու կապակցությամբ⁷:

Սահմանադրագետները ևս այն եզրահանգմանն են գալիս, որ քաղաքացիական օրենսդրությամբ նախատեսված իրավաբանական անձանց վերակազմակերպմանը և լուծարմանը վերաբերող կանոնները չեն կարող հիմք ընդունվել պետական մարմինների իրավահաջորդության հարցը լուծելիս, քանի որ ի տարբերություն քաղաքացիական իրավունքների օբյեկտների փոխանցման՝ պետական մարմինների պարագայում փոխանցվում է պետաիշխանական բնույթի լիազորությունը: Ըստ այդմ, քաղաքացիական օրենսդրությամբ սահմանված այն նորմը, որի համաձայն՝ լուծարումը իրավաբանական անձի գործունեության դադարեցումն է առանց

⁶ Տե՛ս Ескина Л. Б. Два правовых аспекта одной коллизийной ситуации (или комментарий к судебному решению). Журнал конституционного правосудия. 2009. N 4:

⁷ Տե՛ս Камалов О. А. Реорганизация и реструктуризация органов государственной власти // Законы России: опыт, анализ, практика. 2006. N 8. цит. по СПС "КонсультантПлюс".

Նրան պատկանող իրավունքների և պարտականությունների՝ մեկ այլ սուբյեկտի անցման, պետական մարմինների պարագայում չի կարող կիրառվել, քանի որ այստեղ գործում է տրամաբանորեն հակառակ կանոնը. Պետական մարմնի լուծարումը հենց պետք է առաջացնի իրավահաջորդության կարգով նրա իրավունքների և պարտականությունների անցում մեկ այլ պետական մարմնի⁸:

Այսպիսով, եթե ամփոփենք պետական մարմնի լուծարման առնչությամբ վերը նշված դատողությունները, ապա կարող ենք պնդել, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ պետական մարմինը իրավասու մարմնի նորմատիվ ակտի հիման վրա լուծարվում է, սակայն վերջինիս կողմից իրականացվող պետաիշխանական բնույթի կոնկրետ լիազորությունը պահպանվում է և այն վերապահվում է մեկ այլ պետական մարմնի, ապա այս դեպքում պետական մարմնի լուծարմամբ վերջինիս մասնակցությամբ իրավահարաբերությունը չի դադարում, և լուծարված մարմնի փոխարեն իրավահարաբերության մեջ ներգրավվում է այն պետական մարմինը, որի իրավասությանը վերապահվել է լուծարված մարմնի կողմից իրականացվող լիազորությունը: Այլ կերպ ասած՝ պետական մարմինների իրավահաջորդության հարցը լուծելիս որպես ելակետ պետք է ընդունել փոխանցվող լիազորության բնույթը: Եթե պետական համապատասխան լիազորությունը, որպես այդպիսին, չի վերանում, ապա լուծարված վարչական մարմնի փոխարեն վնասի հատուցման շուրջ ծագած իրավահարաբերության մեջ իրավահաջորդության կարգով պետք է մտնի այն վարչական մարմինը, որին փոխանցվել է այն լիազորությունը, որի իրականացմամբ ընդունված վարչական ակտը կամ որի իրականացմանն ուղղված գործողությունը կամ անգործությունը, որոնք վնաս են պատճառել, ճանաչվել են ոչ իրավաչափ: Վարչական մարմինների իրավահաջորդությունը հենց վերջիններիս կողմից իրականացվող լիազորությունների փոխանցման մեջ է, հետևաբար իրավահարաբերության մեջ մտնոք է մտնի համապատասխան լիազորությունն ստանձնած վարչական մարմինը: Վերոհիշյալ դիրքորոշումը հավասարապես վերաբերում է նաև վարչական մարմինների վերակազմակերպմանը, հետևաբար վարչական մարմինների պարագայում, կարելի է ասել, նշանակություն չունի, թե նրանց գործունեությունը դադարեցվում է վերակազմակերպման, թե լուծարման հետևանքով: Այստեղ, ինչպես նշվեց, առանցքայինը լիազորության փոխանցման հարցն է: Այսպիսով, պարզ դարձավ, որ վարչական մարմինների լուծարումը չի կարող հիմք

⁸ Տե՛ս Авакьян С. А. Заключение специалиста С.А. Авакьяна, цит. по Ливеровский А.А., Ескина Л.Б., Авакьян С. А., Стовповая Н. В., Стовповой А. Г. Комментарии к одному из решений Уставного суда. О проблеме правопреемства органов государственной власти субъекта Российской Федерации// Журнал конституционного правосудия. 2009. N 3

լինել վերջինիս մասնակցությամբ որևէ իրավահարաբերության դադարման համար:

Այժմ վերադառնանք օրենքի 100-րդ հոդվածի 1-ին մասին: Դրանով, ինչպես նշեցինք, սահմանվում է, որ վնասի հատուցման պահանջը պետք է ներկայացվի այն վարչական մարմնին, որի իրականացրած վարչարարության արդյունքում պատճառվել է դա: Արդյոք եթե տվյալ վարչական մարմինը վերակազմակերպվել կամ, առավել ևս, լուծարվել է, ապա այդ հանգամանքը կարող է որևէ կերպ հիմք լինել անձին վնասի հատուցման մերժման համար: Եթե վնասի հատուցում տրամադրելուն պարտավորեցնելու վերաբերյալ առկա է դատական գործ, ապա այդ դեպքում, մեր կարծիքով, խնդիր չի առաջանա, քանի որ հնարավոր կլինի պարզապես այդ դատական գործով իրականացնել դատավարական իրավահաջորդություն՝ դատավարության մեջ ներգրավելով այն վարչական մարմնին, որին փոխանցվել է համապատասխան լիազորությունը, և հարցը կլուծվի: Որոշակիորեն խնդրահարույց կարելի է համարել այն իրավիճակը, երբ առկա է դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտ՝ վարչական մարմնին վնասի հատուցում տրամադրելուն պարտավորեցնելու վերաբերյալ, սակայն վարչական մարմնի իրավահաջորդությունը տեղի է ունեցել այդ դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո: Արդյոք նման պայմաններում վարչական մարմինը կարող է առարկել վնասի հատուցմանն այն հիմնավորմամբ, որ նախ՝ վնասը պատճառվել է ոչ իր վարչարարության արդյունքում, երկրորդ՝ տվյալ վարչական մարմինը չի մասնակցել վնասի հատուցում տրամադրելուն պարտավորեցնելու վերաբերյալ դատական գործին, և, ըստ այդմ, այդ դատական գործով և դրա արդյունքում կայացված վճռով կապված չէ: Նշված հարցը դարձել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի քննարկման առարկա: Մասնավորապես՝ Մոլդովայի ճշմարիտ ուղղափառ եկեղեցին և այլոք ընդդեմ Մոլդովայի գործով⁹ պատասխանող պետության առարկությունն այն էր, որ պետական մարմնի կողմից դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի չկատարումը պայմանավորված է եղել նրանով, որ այդ մարմինը նոր է ստեղծվել, գործի քննությանը չի մասնակցել, հետևաբար կայացված դատական ակտով կապված չէ¹⁰: Սակայն Մարդու իրավունք-

⁹ Տե՛ս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 27.02.2007թ. թիվ 952/03 վճիռը (<http://hudoc.echr.coe.int/>):

¹⁰ Նշված գործով ներպետական դատարանը որոշում էր կայացրել կրոնական կազմակերպությանը գրանցելու մասին, սակայն դատական ակտը չէր կատարվել այն պատճառաբանությամբ, որ կրոնական կազմակերպությունների գրանցման լիազորությունը փոխանցվել է այլ մարմնի, որը գործի քննությանը չի մասնակցել:

ների եվրոպական դատարանը չի ընդունել պատասխանող պետության փաստարկները՝ այն հիմնավորմամբ, որ պարտապանը հենց պետությունն է, և այդ տեսանկյունից նշանակություն չունի, թե որ պետական մարմինն է նրա անունից մասնակցել գործի քննությանը և որն է պատասխանատու եղել վերջնական դատական ակտի կատարման համար:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նշված իրավական դատողությունները հիմք ընդունելով՝ կարող ենք նշել, որ մեր կողմից ամբողջ նյութի շարադրման ընթացքում վարչական մարմինն իրավահարաբերության կողմ դիտելը պայմանական բնույթ է կրել: Հանրային իրավահարաբերություններում, որտեղ խոսքը վերաբերում է պետության անունից իրականացվող իշխանական լիազորությունների իրականացմամբ ընդունված վարչական ակտերին կամ այդ լիազորությունների իրականացմանն ուղղված գործողություններին, իրավահարաբերության կողմը հենց պետությունն է՝ ի դեմ այս կամ այն մարմնի: Հետևաբար հիշյալ համատեքստում խոսք կարող է լինել իրավահաջորդության կարգով հանրային իրավահարաբերություններում պետության անունից հանդես եկող որևէ վարչական մարմնի լիազորությունների փոխանցման մասին մեկ այլ մարմնի: Այլ կերպ ասած՝ իրավահաջորդության արդյունքում փոխվում է միայն պետության անունից հանդես եկող մարմինը, իսկ պետությունը՝ որպես իրավահարաբերության կողմ, մնում է անփոփոխ: Այս ամենից եզրակացությունը մեկն է. որևէ նշանակություն չունի իրավահաջորդության պահը և այն, թե վնասի հատուցման վերաբերյալ դատական գործի քննության ժամանակ որ մարմինն է հանդես եկել պետության անունից, իսկ վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո այն պետք է կատարի այդ, թե մեկ այլ մարմին: Իսկ վճիռը կատարելուն պարտավոր մարմինը որոշվում է ելնելով այն հանգամանքից, թե որ մարմնի իրավասությանն է տվյալ պահի դրությամբ վերապահված այն լիազորությունը, որի իրականացմանն ուղղված է եղել ոչ իրավաչափ ճանաչված և վնաս պատճառած վարչարարությունը:

Այսպիսով, խախտված իրավունքների վերականգնման պարտականությունը դրվում է այն մարմնի վրա, որի իրավասությանը վերապահվել է համապատասխան պետաիշխանական բնույթի լիազորությունը: Այս մոտեցումը բնորոշվում է որպես գործառույթային իրավահաջորդություն: Իշխանական լիազորությունների փոխանցմանը խախտված իրավունքների վերականգնման պարտականության հետևելու վերաբերյալ մոտեցումը ամբողջությամբ համապատասխանում է իրավունքի գերակայության սկզբունքին, որտեղ արդարարատության իրականացման նպատակը խախտ-

ված իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությունն է:

Այս կապակցությամբ տեղին ենք համարում վկայակոչել պետական մարմինների դատավարական իրավահաջորդության վերաբերյալ Ուկրաինայի փորձը: Ճիշտ է, խոսքը դատավարական իրավահաջորդության մասին է, սակայն քանի որ այն հիմնված է նյութաիրավական հարաբերություններում տեղի ունեցած սուբյեկտային կազմի փոփոխության հետ, իրավահաջորդության հարցի կարգավորման՝ Ուկրաինայում գործող տարբերակի դիտարկումը կարող է նպաստել պետական մարմինների իրավահաջորդության լիարժեք ընկալմանը: Խոսքն այն մասին է, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վերոհիշյալ որոշման կայացումից հետո Ուկրաինայում պետական մարմինների իրավահաջորդության հետ կապված խնդիրն իր լուծումն ստացավ վարչական գործեր քննելիս վարչական դատարանի կողմից վարչական դատավարության օրենսգրքի առանձին դրույթների կիրառման պրակտիկայի վերաբերյալ Ուկրաինայի բարձրագույն վարչական դատարանի նախագահության 2008թ. մարտի 6-ի որոշման 9-րդ կետում: Դրանով, մասնավորապես, սահմանվում է, որ եթե գործի քննության ընթացքում հաստատվի, որ դադարել է այն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի գոյությունը, որի որոշումը, գործողությունը կամ անգործությունը բողոքարկվում է, ապա դատարանը պետք է դատավարության մեջ ներգրավի նրա իրավահաջորդին: Իրավահաջորդի բացակայության դեպքում դատարանը պետք է գործի քննությանը մասնակից դարձնի այն մարմինն, որի իրավասությանն առնչվում է անձի իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի խախտման վերացման հարցի լուծումը:

Որոշման քննարկվող կետի բովանդակությունից կարելի է այն հետեւությունն անել, որ պետական մարմնի իրավահաջորդի առկայության հարցը կապվում է այն հանգամանքի հետ, թե պետական մարմնի գործունեությունը դադարեցվել է վերակազմակերպման, թե լուծարման արդյունքում: Վերակազմակերպման դեպքում իրավահաջորդ հստակ առկա է, իսկ լուծարման դեպքում, որպես այդպիսին, իրավահաջորդ պետք է համարել այն մարմինն, որին փոխանցվել է լուծարված մարմնի կողմից իրականացված համապատասխան լիազորությունը: Սակայն մենք կարծում ենք, որ տվյալ դեպքում էական չէ այն հարցը, թե պետական մարմինը լուծարվել է, թե վերակազմակերպվել: Էականն այն է, որ երկու դեպքում էլ նրա փոխարեն իրավահարաբերության մեջ է մտնում այդ մարմնի համապատասխան լիազորությունն ստանձնած պետական մարմինը:

Պետաիշխանական լիազորության փոխանցումը որպես վարչական մարմինների իրավահաջորդության հիմք դիտելու հարցն առավել պատկերավոր ներկայացնելու նպատակով նպատակահարմար ենք գտնում վկայակոչելու ՌԴ դատական պրակտիկայից մեկ դատական գործ: Այդ գործով կայացված վճռով ՌԴ սուբյեկտներից մեկի գործադիր իշխանության մարմինը՝ պետական գույքի կառավարման հանձնաժողովը, պարտավորեցվել էր նախապատրաստել հողամասի օտարման վերաբերյալ պայմանագրի նախագիծ և այն սահմանված ժամկետում ուղարկել գործի մասնակից իրավաբանական անձին՝ պոտենցիալ ձեռքբերողին: Հետագայում հանձնաժողովը դիմել էր դատարան դատավարական իրավահաջորդություն իրականացնելու վերաբերյալ միջնորդությամբ և խնդրել իր փոխարեն դատավարության մեջ ներգրավել ՌԴ սուբյեկտի տեղական ինքնակառավարման մարմին՝ այն հիմնավորմամբ, որ ՌԴ սուբյեկտի օրենսդրության մեջ տեղի ունեցած փոփոխությամբ պետական սեփականությունն հանդիսացող հողամասի օտարման լիազորությունը փոխանցվել է սուբյեկտի տեղական ինքնակառավարման մարմին: Սակայն դատարանը մերժել էր գույքի կառավարման հանձնաժողովի միջնորդությունն այն պատճառաբանությամբ, որ ՌԴ սուբյեկտի հողի մասին օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին օրենքի եզրափակիչ դրույթներով նախատեսված չէ այնպիսի մի նորմ, որով ՌԴ սուբյեկտի գործադիր մարմնի կողմից խախտված իրավունքի վերականգնման պարտականությունը կրվեր տեղական ինքնակառավարման մարմնի վրա: Օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտից ծագող ՌԴ սուբյեկտի գործադիր մարմնի պարտավորությունները չեն փոխանցվել տեղական ինքնակառավարման մարմնին:

Առաջին հայացքից կարող է թվալ, թե դատարանը չի իրականացրել պետական մարմնի դատավարական իրավահաջորդություն: Սակայն, մեր կարծիքով, այս պարագայում խնդիրը նրա մեջ է, որ կայացված վճիռը վերաբերել է ոչ թե գույքի կառավարման հանձնաժողովին հողամասի օտարման պայմանագիր կնքելուն, այլ հողամասի օտարման պայմանագրի նախագիծը մշակելուն և մյուս կողմին ուղարկելուն պարտավորեցնելուն: ՌԴ սուբյեկտի հողի մասին օրենքում կատարված փոփոխությամբ հողամասի օտարման լիազորությունն է փոխանցվել սուբյեկտի տեղական ինքնակառավարման մարմնին, իսկ պայմանագրի նախագծի մշակումը չի ենթադրում դրա օտարում: Հետևաբար կարող ենք ասել, որ եթե կայացված վճռով հանձնաժողովը պարտավորեցված լիներ ոչ թե մշակելու հողամասի օտարման պայմանագրի նախագիծը, այլ կնքելու պայմանագիրը, ապա դատարանն այդ դեպքում թույլ կտար պետական մարմնի դատավարական իրավահաջորդություն: Այս դատական գործի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ վարչական մարմինների իրավահաջորդու-

թյան հարցը կարող է ծագել ոչ միայն դրանց վերակազմակերպման կամ լուծարման, այլև այն դեպքում, երբ տեղի է ունեցել վարչական մարմնի առանձին լիազորության փոխանցում այլ մարմնի, սակայն տվյալ վարչական մարմնի գործունեությունը չի դադարեցվել: Սա է պատճառը, որ Ուկրաինայի բարձրագույն վարչական դատարանի որոշումն առանձին կարգավորում է որևէ լիազորություն մեկ պետական մարմնից մեկ այլ մարմնի փոխանցվելու դեպքում. իշխանական լիազորության սուբյեկտի իրավասության ծավալի կրճատման դեպքում գործի քննությանը որպես երկրորդ պատասխանող ներգրավվում է այն պետական մարմինը, որի իրավասությանն առնչվում է խախտված իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի վերակազմումը: Խոսքը պետական մարմնին գործին որպես երկրորդ պատասխանող ներգրավվելու մասին է, թեև ակնհայտ է, որ երբ վեճը վերաբերում է որևէ կոնկրետ լիազորության իրականացման, որը փոխանցվել է այլ պետական մարմնի, ապա նախորդի գործի մեջ մնալն իմաստ չունի, և մյուս պետական մարմինը գործի մեջ մտնում է նրա փոխարեն: Պետական մարմինների իրավահաջորդության հարցում պետաիշխանական լիազորության փոխանցման վերաբերյալ գիտության մեջ տարբեր առաջարկներ են արվում՝ պետական մարմնի դատավարական իրավահաջորդությունը սահմանող իրավական նորմի ձևակերպման մասով: Մասնավորապես՝ Ն. Բանդորինան առաջարկում է ՌԴ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 44-րդ հոդվածում ավելացնել, որ դատարանի կողմից գործին մասնակցող պետական մարմնի դատավարական իրավահաջորդություն իրականացնելու հիմք է նաև գործին մասնակցող պետական մարմնի փոխարեն վիճելի իրավահարաբերության մեջ այլ անվանմամբ, սակայն համապատասխան ոլորտում նույն իրավասությամբ օժտված պետական մարմնի մտնելը¹¹:

Վերջում հարկ է հավելել, որ նույնիսկ պետաիշխանական բնույթի լիազորության դադարումը չի կարող հիմք լինել պետությանը վնասի հատուցումից ազատելու համար: Այդ և այն դեպքերում, երբ հնարավոր չէ որոշել իր գործունեությունը դադարեցրած վարչական մարմնի իրավահաջորդին, անձը վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցում ստանալու նպատակով պետք է համապատասխան դիմում ներկայացնի ՀՀ ֆինանսների նախարարությանը՝ որպես պատասխանատվություն կրող սուբյեկտի՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական մարմնի:

¹¹ Ст'у Бандорина Н. С. Органы исполнительной власти как субъекты гражданских процессуальных правоотношений. автореф. дисс.канд. юрид. наук, Саратов, 2010.

Պարզև ՍԱՐՈՅԱՆ

**Վնասի հատուցումը վնաս պատճառած վարչարարությունն
իրականացրած վարչական մարմնի իրավահաջորդության դեպքում**

*Բանալի բառեր. լիազորության վերացում, գործառույթային իրավահա-
ջորդություն, լիազորության փոխանցում, վերակազմակերպում, լուծարում*

Հայրենական և արտասահմանյան փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցումը խնդիրներ է հարուցում այն դեպքերում, երբ վնաս պատճառած վարչարարությունն իրականացրած վարչական մարմինը, որպես այդպիսին, դադարում է գոյություն ունենալուց: Սույն հոդվածում քննարկվում է այն հարցը, թե ինչպես պետք է լուծվի վնասի հատուցման հարցը, եթե վնաս պատճառած վարչարարությունն իրականացրած վարչական մարմինը լուծարվել է, վնասի հանգեցրած լիազորությունը փոխանցվել է որևէ այլ մարմնի կամ, որպես այդպիսին, այդ լիազորությունը վերացվել է:

Паргев САРОЯН

**Возмещение ущерба в случае правопреемства административного
органа причинившего вред администрированием**

*Ключевые слова: отмена полномочий, функциональное правопреемство, передача
полномочий, реорганизация, ликвидация административного органа*

Исследование отечественного и зарубежного опыта свидетельствует о том, что возмещение ущерба, причиненного администрированием вызывает проблемы в тех случаях, когда причинивший ущерб административный орган осуществивший администрирование, как таковой, перестает существовать. В настоящей статье обсуждается вопрос о том, как должен быть решен вопрос возмещения ущерба, если причинивший ущерб административный орган осуществивший администрирование ликвидирован, полномочие приведшее к ущербу передано какому-нибудь другому органу или, как таковое, это полномочие было отменено.

Pargev SAROYAN

**Compensation of damage in case of legal succession of the administrative body
that performed the administration that caused the damage**

*Key words: abolition of authority, functional legal succession, transfer of authority,
reorganization, liquidation of an administrative body*

The study of domestic and foreign experiences proves that the compensation of damage caused by administration causes problems in cases, when the administrative body that performed the administration, as such, ceases to exist. This article discusses the question as to how the question of damage compensation has to be solved if the administrative body that performed the administration which caused the damage has been dissolved, the damage causing authority has been transferred to another body or the mentioned authority, as such, has been abolished.